

Den tredje makten

Hur ser samspelet ut mellan den politiska nivån och media? Vem tjänar på vem? Och vilken insyn har vi vanliga medborgare i vad som sker? Och om media skall granska makten – vem granskar då media? Den typen av frågor belyses i den danska politiska thrillern *Den tredje makten*, en spännande och välskriven film som för tankarna till Alan J Pakulas *Alla presidentens män* liksom till Michael Manns *Insider*. Då gällde det Watergate respektive tobaksindustrins starka lobbygrupper, nu är det spinndoktorer och spelet bakom de politiska kulisserna som ligger i fokus.

Rekommenderad från åk 9 & gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
ANDREAS HOFFSTEN

Handling

Ledaren för fiktiva danska "Mittpartiet", Aksel Bruun, råkar ut för en trafikolycka elva dagar innan valet till Folketinget, den danska riksdagen. Hjärndöd läggs han in på sjukhus men hans tillstånd hemlighålls för allmänhet och press.

I nästa scen möter vi Ulrik Torp på sin cykel på väg hem från arbetet. På infarten står en Volvo herrgårdsvagn, den numera klassiska signalen för att vi har att göra med en rekorderlig person. Han är reporter på Dagbladet och en god familjefar.

Ulriks kontrahent Erik Dreier, en av de ledande politikerna i Mittpartiet – tippad vinnare i det kommande valet enligt opinionsundersökningar – presenteras när han får budet om olyckan. Han ber sin älskarinna att i vanlig ordning gå lite efter honom – underförstått, han smyger och är inte en person att lita på.

Spelet kan börja.

Och ett spel är vad det rör sig om, ett spel om makt och insyn där politiker och journalister spelar huvudrollerna.

På redaktionen får Ulrik Torp beskedet att han skall börja rapportera från Christiansborg, eller "Borgen" som det kallas internt, alltså danska motsvarigheten till vårt svenska Riksdagshus. Han introduceras för Peter Schou, Mittpartiets partisekretär som med en klapp på axeln vänligt välkomnar Ulrik, vars far Gunnar en gång var minister och ett aktat namn. Peter berättar i förbifarten om att Lone Kjeldsen – en av partiets förgrundsfigurer – är gift med Mads som är involverad i en pengaskandal i organisationen "Världens barn"; ett sjukhus i Kambodja har inte blivit byggt och pengarna synes vara borta. Ulrik hugger omedelbart på nyheten som hamnar på Dagbladets förstasida dagen därpå. Ulrik gratuleras till sitt scoop. Men när han senare hör

Erik Dreier använda samma uttryck att Mads lekt ”Kispus med bestyrelsen” (på svenska: kurragömma med styrelsen) som tidigare Peter Schou brukat, ja då väcks hans misstankar. Han börjar gräva lite djupare i vad som skett och snart förstår han hur riggad hela historien är – och därtill på flera nivåer. Den polisman med insyn i utredningen han pratar med säger: ”Jo, polisledningen tycker det är viktigt att stå på god fot med den lagstiftande makten.” Men på redaktionen är man kallsinniga inför att gå vidare med historien; bevisningen är för svag!

Samtidigt arbetar Schou och Dreier vidare med att förhindra den populära Lone Kjeldsen från att bli vald till partiledarposten. ”Vår partiledare heter Aksel Bruun” säger Dreier på mötet med partiledningen. De manipulerar med falska insändare från ”folket” som misstänkliggör Lone Kjeldsen och istället drar en lans för Erik Dreier.

Lone Kjeldsens man Mads bryter nu ihop under trycket från mediedrevet som jagar honom för hans inblandning i ”Kambodja-affären”. Han tar sitt liv samtidigt som det framkommer att han är helt oskyldig samt att affären långtifrån är så allvarlig som den målats ut. Nu blir Ulrik alltmer upprörd och söker kontakt med Lone för att de tillsammans skall söka komma åt Dreier och Peter Schou. På grund av denna manöver, vid sidan av det brukliga, får Ulrik avsked som politisk reporter av Dagbladets chefredaktör Per Vestgaard.

Ulrik lyckas ta sig in på sjukhuset där Aksel Bruun vårdas och får av en sjuksyster veta att Bruun ligger hjärndöd vilket han senare konfronterar Dreier med på den presskonferens som också hålls med anledning av att Erik Dreier nu officiellt utnämnts till partiordförande. Men Dreier svarar att vi vet, men vi kan inget göra innan Aksels son Simon kommer hem från Brasilien och får möjlighet att säga farväl till sin far. Ridå. Ulrik Torp är på väg att ge upp.

Men så får Ulrik kontakt med journalistkollegan Moll och tillsammans börjar de gräva i historien på klassiskt murvelmanér. Moll avslöjar exempelvis att redaktionschefen på Dagbladet var skolkamrat med Dreier. De börjar också nysta i fallet Simon: Varför tog det hela tre dagar för honom att komma hem från Brasilien?

Motdraget blir att polisen utfärdar besöksförbud för Moll och Torp gällande Simon samt Dreier och Schou. Istället ger de sig ut till Kastrup där de går igenom flygplatsens övervakningskameror för att se om inte Simon kom hem tidigare än han uppgivit. Och precis så förhöll det sig.

Nu går allt fort och pusselbitarna faller raskt på plats. Obarmhärtigt rämnar allt för Erik Dreier och Peter Schou när hela affären rullas upp i direktsänd tv där Dreier helt tappar masken i programmet ”Ansikte mot ansikte”. Mittpartiet förlorar valet, partisekreterare Peter Schou sparkas och Erik Dreier avgår som ledare och ”upphöjs” (ironin är mild men tydlig) till EU politiker.

Medias roll

Den bärande tanken bakom pressens grundlagsskyddade roll är att all makt kräver motmakt. Det är därför man i demokratiska stater gör skillnad mellan lagstiftande, verkställande och dömande funktioner i statsapparaten, alltså mellan riksdag, regering och domstolsväsende. I detta sammanhang brukar pressen kallas ”den fjärde statsmakten”, vars roll det är att syna de andra instanserna.

Förr i tiden, i början av förra seklet, var dagspressen allt som oftast uppknuten till olika politiska partier. Idag ser det helt

annorlunda ut, tidningarna står mer obundna. Detta gör att partierna måste hitta andra vägar att få ut sin politik, sin agenda, sin syn på de dagsaktuella frågor som sysselsätter medborgarna. Utspel i form av debattartiklar, pressmeddelanden och presskonferenser tillhör de gängse metoderna. Lobbyverksamhet och så kallade spinndoktorer är nyare och av naturliga skäl mer ljusskygga medel. Begreppet ”spinndoktor” är så nytt att det inte ens går att slå upp i uppslagsverk. Men i Nationalencyklopedins nätupplaga hänvisar man till en artikel av Olle Svenning: ”Han fick symbolisera Blairs spindoktorer, de som med mediekontroll och undersökningar av fokusgrupper söker marknadsföringschefen.” Maria-Pia Boëthius skriver i sin *Mediernas svarta bok* så här om fenomenet: ”Spin-doctor är en person vars uppgift det är att sätta snurr på t ex politiska utspel i medierna; ett slags mediefixare.” Det finns alltså inte ens ett etablerat sätt att stava detta begrepp om personer vars uppgift det är att få igång debatter, få fart på olika frågor i media och därmed i det allmänna medvetandet.

Upplysningsvis kan nämnas att i Sverige jobbar ca 18 500 journalister mot 2 500 lobbyister och pr-konsulter. I USA är siffrorna 130 000 journalister respektive 150 000 lobbyister och pr-folk, inklusive spinndoktorer. Det ger oss en vink om styrkeförhållandena mellan dessa grupper och kanske även något om en svensk framtid. I *Den tredje makten* är det partisekreteraren Peter Schou som sätter igång en händelsekedja genom att hos Ulrik Torp plantera en politiskt känslig uppgift vilket Torp nappar på och skriver en artikel om, som sedan hamnar på Dagbladets ”etta”, tidningens förstasida. Det dröjer inte länge innan andra tidningar följer upp och så har vi även ett exempel på vad som brukar kallas ett ”mediedrev”. Politikern Lone Kjeldsens man Mads, som utpekas som bedrägeriansvarig i artikeln, blir betraktad som fritt villebråd och kvällspressen häckar utanför deras bostad med kameror och mikrofoner i högsta hugg.

- På Dagbladets redaktion får Ulrik Torp en dag höra från en kollega – sen Torp lerat sig med Lone Kjeldsen mot Dreier och hans oetiska metoder – att ”Du ska inte slåss för rättvisan, du ska servera läsarna ren information!” En reporter skriver ofta bättre om hon är engagerad vilket inte behöver innebära att hon tar direkt ställning. Reportern skall förmedla nyheter, berätta vad som hänt – inte så att säga fånga tjuven. Vilken är egentligen medias roll? Finns det något som heter ”ren information”? Vad är i så fall det?

- Hur ser tidningssituationen ut på din ort, finns fler än en tidning? Vilka ägarförhållanden råder? Vilken politisk färg? Jämför innehåll och profil.

Där Washington Post på 70-talet hade modet att låta sina journalister Bernstein och Woodward gräva vidare och till sist avslöja vad som kom att bli Watergateskandalen backar redaktionsledningen på Dagbladet i filmen när det börjar osa hett. Det finns icke-officiella kontakter och bindningar och det finns bakomliggande starka ägarintressen där tidningar ingår i större (medie)koncerner med olika verksamhetsfält. Alltså en hel del möjliga ömma tår att trampa på. Det finns därtill ekonomiskt starka annonsörer vars finansiella backning till stora delar betalar journalisternas löner.

I filmen gör Ulrik Torp det förväntade: han skriver sin första artikel från ”Borgen”, till stor del driven av att få en stjärna i kanten, att skapa sig ett namn. Sedan inser han vilken bricka i spelet

han varit och har kraften, insikten och faktiskt modet att gå vidare och bli en visavi makten "obekvämt" journalist.

- I filmen väljer Dagbladets redaktion att lösgöra Ulrik Torp från hans uppdrag på "Borgen" när hans arbete börjar bli obekvämt för de intressen som Dreier och chefredaktören visar sig ha gemensamt. Tror ni att det skulle kunna gå till på det sättet? Diskutera utifrån allas vår benägenhet att foga oss efter överheten.

- Den legendariske journalisten och mentorn Sigge Ågren har i en liten skrift med råd till journalister skrivit "Skrivarens 10 budord". Det första budet lyder: "Du skall älska din läsare mer än dig själv!" Och med det skall förstås att en god journalist bör tänka på att det är för sina läsare han eller hon skriver. Och vilken är då läsaren; är det den vanlige medborgaren eller är det i själva verket kollegor samt de med inflytande? Svaret kan synas givet men är inte så alldeles enkelt. Diskutera.

Den tredje makten gör även en poäng av att bägge sidor, både politikerna och media, har samma intresse av att ingenting egentligen händer som slår undan fötterna på systemet. Som Torps kollega Moll säger: De är alla insyltade med varandra, de bor i samma bostadsområden, barnen går i samma skolor, de är med i samma föreningar, de är beroende av varandras tjänster när det kommer an på utnämningar till olika statliga ämbeten eller välbetalda styrelseuppdrag. Kort och gott, de har ett gemensamt intresse: nämligen att ingenting i den bestående ordningen förändras.

Sverige liksom Danmark är ett litet land och att den här typen av problematik lättare växer fram när "alla känner alla" är kanske inte så särskilt förvånande.

- Vari består en eventuell demokratisk fara med att "alla är insyltade med varandra"? Vad är det som gör politiker och media speciella?

- Det finns många som anser att just "spelet" mellan politikerna har lett till att media mer intresserar sig för själva spelet än för det politiska sakinnehållet, de bakomliggande motsättningarna, ideologierna. Diskutera.

Det finns en utbredd kritik mot hur nyhetsförmedlingen, fram-

förallt i kvällspressen och reklamteves nyhetssändningar, har förtyglats och snuttifierats. Våld, sex och brott prioriteras på bekostnad av djupare analyser och ett undersökande av viktigare saker än om katter klättrat upp i något träd. Det är viktigare att skriva om vilken effekt EMU har på svenska medborgare än om en bilolycka på E4. Det är av större betydelse att beskriva och avslöja svågerpolitik och insideraffärer i näringslivet än om vem som vänstrar med vem i någon av den uppsjö av såpor som fyller spalter och eterutrymme.

Ett annat problemområde i nyhetsförmedlingen handlar om hur tidningarna – delvis som ett resultat av konkurrensen från gratistidningar, finansierade via annonsintäkter – tvingas till att fylla sidorna med korta, mer eller mindre populistiskt hållna artiklar på bekostnad av det genomarbetade, tålmodigt grävande reportaget – som naturligtvis kostar pengar att producera. Därtill är nyheterna idag till stor del en vara som likt andra varor säljs på en marknad av stora nyhetsföretag som Reuters, AP, UPI mfl samt även svenska TT-spectra. Bolag som i hög grad styrs av vinstmaximering.

- Låt eleverna läsa lokaltidningen en vecka och klipp ut exempel på vad de tycker är "viktiga" och "mindre viktiga" nyheter. Jämför dagspress, kvällspress etc. Vad är en viktig nyhet, finns det några kriterier för det?

- Vad tror eleverna det ligger för fara i att det stora mödosamma, researchade reportaget alltmer får stryka på foten för mer populistiskt hållna kändisreportage och texter om olyckor och andra så kallat korta nyheter? Vilket ansvar har vi själva som medborgare att hålla oss informerade om viktiga samhällsfrågor?

Politikerrollen

De politiker vi lär känna i filmen är alla mer eller mindre manipulativt lagda och vi ser dem mest i deras roll som hungriga och mindre som besjälade av något slags vision om vad de vill göra för de medborgare som en gång valde dem. Även Ulrik Torps far som gått i pension målas ut som en gammal räv. Är det här den förhärskande synen på våra politiker? Ibland kan man läsa en formulering som "Vi har de politiker vi förtjänar." Det kan man uttolka som att i ett samhälle "där sköt dig själv och skit i andra" i allt högre grad är den förhärskande moralen ja, där påverkas

förstås även politiker. Och mycket riktigt, de senaste åren har väl aldrig rymt så många skandaler både bland topparna inom näringslivet som bland politiker. Fiffel med lägenheter där förtroendevalda låtit sina barn gå före i kön eller utkvitterat för vanligt folk hårresande höga avgångsvederlag. Vi har Skandiaaffären där män med skyhöga löner missbrukat förtroendet och kommer undan med struntsummor i böter efter att ha försnillat flersiffriga miljonbelopp! Och en räddhågad styrelse vill undvika negativ publicitet och väljer att inte gå vidare med att väcka åtal. En vd på Konsum fick avsked efter oenighet om företagets framtida strategi och kan kvittera ut en fallskärm på 15 miljoner. Samtidigt får en kommunalarbetare inom långvården efter senaste avtalet en löneförhöjning med 175:- i månaden och förväntas vara nöjd.

- Hur bevakar pressen dessa typer av händelser? Kan man se skillnad mellan olika typer av media? Diskutera.
- Hur tecknas bilden av politikerna i filmen? Är det en rättvis bild, stämmer den?
- Lone Kjeldsen offras i det manliga maktspelet och det går att se henne som filmens ”goda” politiker. Det sägs även i förbigående att hon vill driva en radikalare miljöpolitik än vad hennes manliga kollegor tycks intresserade av. Men hon smider också planer för hur hon skall nå makten – eller hur? Hon är hård och hon ger ett starkt uttryck för att hon förstår Eric Dreiers agerande. Gör en karaktäristik på filmens tre politiker, hur är de som politiker – och människor?
- Hur mycket formas vår syn på politiker av vilket kön de har? Ett exempel att utgå ifrån skulle kunna vara bilden av toppolitiker i EU, Margot Wallström. Är offentlig makt fortfarande synonymt med det manliga könet?
- I Sverige råder vad man kallar ”Saltsjöbadsanda”, dvs det råder en ömsesidig respekt och en god samtalsstämning mellan parterna på arbetsmarknaden. Även inom politiken finns en slags gemensam agenda, vilket innebär att vissa saker talar man inte om. Ta till exempel den kritik som funnits mot SSU, det socialdemokratiska ungdomsförbundet. Det är en debatt som helt drivits av media, de andra politiska partierna har varit mycket milda i sin kritik, väl medvetna om att deras egna ungdomsförbund har exakt samma lik i garderoben. Är det här på gott eller ont? Hur öppet är det svenska debattklimatet? Diskutera.

- Det finns i samhället ett sjunkande förtroende för politiker, man talar om ”politikerförakt”, nu senast aktualiserat med kommunalt förtroendevalda som hoppar av på grund av olika former av mer eller mindre direkta hot. Dela in klassen i två grupper som sinsemellan diskuterar för eller mot politiker. Vilka krav är rimliga att ställa på dem?

Alldeles i slutet av filmen, sedan hela korthuset fallit, frågar Torp vad som drev Dreier till att ta de steg han tog: Vad tänkte han på? Kollegan Moll svarar: Han ville bara bli statsminister. Han sökte alltså makten – men utan makt åstadkoms ingenting i politiken, skulle man ju kunna tillägga.

- ”Makt är att åstadkomma avsedda effekter.” sade en gång filosofen Bertrand Russel. Vad är makt? Vilket ansvar innebär det att ha makt? Är det ett positivt eller negativt laddat ord? Diskutera.

Att läsa

Fichtelius, Erik; *Nyhetsjournalistik, tio gyllene regler*, UR förlag 1997
 Josefsson, Dan (red); *Välkommen till dramafabriken*, Ordfront 2000
 Boëthius, Maria-Pia; *Mediernas svarta bok*, Ordfront 2001
 Lundgren, Kristina mfl; *Nyheter – att läsa tidningstext*, Ordfront 1999
 Svenska Journalistförbundet; *Vardags-etik SJF* 1999
 Andersson-Ek, Per mfl; *Börja skriva*, Ordfront 1999
 Rosenberg, Göran; *Tankar om journalistik*, Prisma 2000

Produktionsuppgifter

Danmark 2004

Originaltitel: Kongekabale

Producent: Meta Louise Foldager

Manus: Nikolaj Arcel & Rasmus Heisterberg fritt efter romanen ”Kongekabale” av Niels Krause-Kjaer

Regi: Nikolaj Arcel

Foto: Rasmus Videbaek

Klippning: Mikkel E.G. Nielsen

Musik: Flemming Nordkrog & Henrik Munck

I rollerna

Ulrik Torp – Anders W. Berthelsen

Erik Dreier – Sören Pilmark

Lone Kjeldsen – Nastja Arcel

Henrik Moll – Nicolas Bro

Peter Schou – Lars Mikkelsen

Gunnar Torp – Ulf Pilgaard

Mette Torp – Charlotte Munck

Mads Kjeldsen – Lars Brygmann

mfl

Tekniska uppgifter

Längd: 103 minuter

Format: Cinemascope

Ljud: Dolby SRD

Censur: Barntillåten

Svensk premiär: 6 maj 2005

Distribution

Sony Pictures Publicity, Box 9501, 102 74 Stockholm Tel 08-555 790 00, fax 08-555 790 50 www.sonypicturespublicity.se